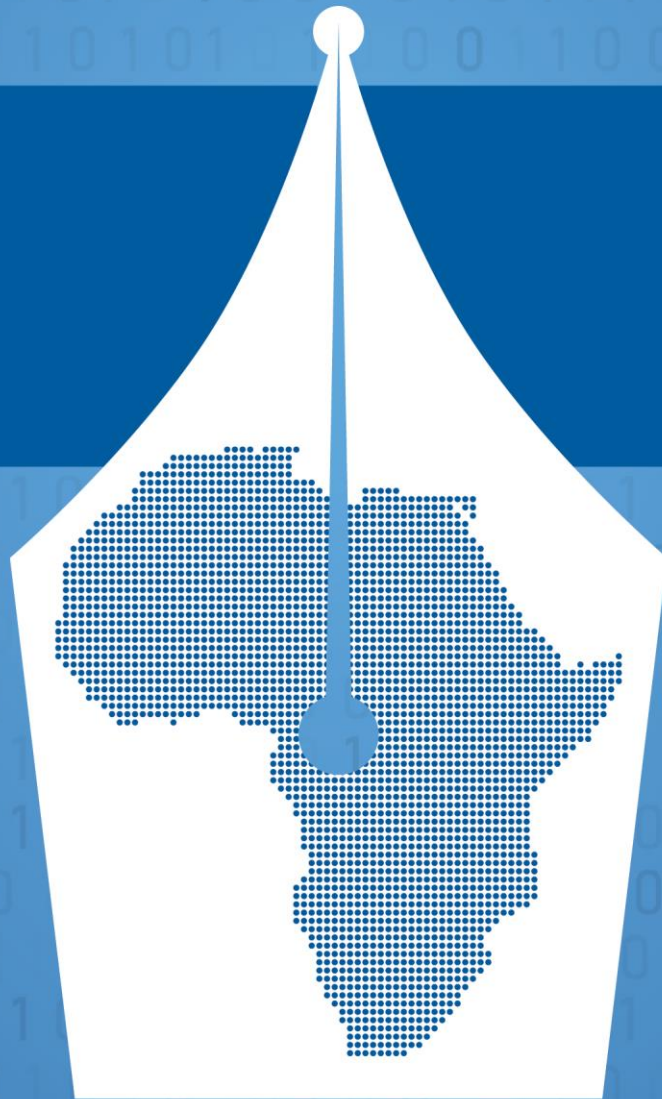

CODE OF ETHICS AND CONDUCT

FOR SOUTH AFRICAN PRINT AND ONLINE MEDIA

(Press Code)

Khodi ya Matikhomelo lamanene na ku Tikhoma ya va Mahungu ya ku kandziyisiwa ya Afrika Dzonga na midiya ya Inthanete

(Ku tirha ku sukela hi ti 30 Ndzati/Septembere 2022)

Huvo ya Vatsari va Mahungu ya Afrika Dzonga ku nga Press Council yi amukela Khodi leyi landzelaka eka swihaxa-mahungu leswi nga kandziyisiwa na leswi nga le ka inthanete (havumbirhi swi vitaniwa tanihi "midiya").

MANGHENELO

Midiya yi kona leswaku yi tirhela xichava. Ntshunxeko wa yona wu nyiketela hi vukambisisi lebyi nga ti yimela eka vulawuri lebyi vumbaka xichava, naswona i swa nkoka eka ku fikeleriwa ka xitshembiso xa dimokrasi. Yi pfuna vaaki ku va na maahlulelo lama seketeriweke hi vutivi hi timhaka ta siku na siku, ku nga ndzima ya nkoka leyi yi amukeriwaka eka Vumbiwa ra Afrika Dzonga.

Xiyenge 16 xa Nawunkulu wa Timfanelo xi ri:

1. Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo yo humesela erivaleni miehleketo ya yena, ku katsa na

a) Ntshunxeko wa matsalwa mo kandziyisiwa na switivisa-mahungu swin'wana;

b) Ntshunxeko wa ku amukela kumbe ku nyika mahungu kumbe miehleketo

c) Ntshunxeko wa vutumbuluxi bya vutshila; na

d) Ntshunxeko wa swa xiakhademiki na ntshunxeko wa swa vulavisisi bya swa sayense.

2. Mfanelo leyi nga eka xiyengenyana xa (1) a yi fiki eka:

a) ku fambisa mahungu yo hlohlotela nyimpi;

b) Ku hlohlotela bubutsa ra madzolongu; kumbe

c) Ku hlohlotela rivengo ro ya hi rixaka, muvala, rimbewu kumbe vugandzeri, na leswi swi vumbaka ku hlohlotela leswaku ku vaviseka van'wana.

Va midiya va phikelela ku yimela timfanelo leti hi vito ra vaaka-tiko; naswona na yona yi na timfanelo na mintirho leyi fanaka na wun'wana na wun'wana munhu. Un'wana na un'wana u ni ntirho wa ku sirhelela na ku yisa emahlweni timfanelo leti, hi ku ku amukela migingiriko ya ntshunxeko leyi yi nga endla leswo ku va na timfanelo leti: va midiya, xichava na mfumo, lava hinkwavo va vumbaka mfumo wa xidemokrasi.

Ntirho wa midiya wa minkarhi hinkwayo wu leteriwa hi ku vuyeriwa ka vanhu, wu twisisiwa hi ku hlamusela vutivi bya ku tshembeka kumbe bya nkoka eka vaaki.

Tanihi vatsari va mahungu hi tinyiketela eka xiyimo xa le henhla swinene, ku hlayisa ku tshembeka na ku hlayisa ku tshembiwa hi vanhu. Leswi swi vula ku phikelela ntiyiso, ku papalata ku onha lo

ku nga lavekiki, ku kombisa mianakanyo yinyingi eka vuviki bya leswi endlekaku, ku kombisa ku karhateka swinene ko hlawuleka hi vana ni mintlawwa yin'wana leyi nga le ka xiyimo lexi nga ri ku lexinene, na ku komba ku anakanyela mikhuva ya ndhavuko ya vahlayi va mahungu na lava ku vikiwaka hi vona, xikan'we na ku tirha hi ku ti yimela.

Ku Tirhisiwa ka Khodi ya va Mahungu

1. Khodi leyi yi tirha eka mahungu lama ya haxiwaka hi swirho:
  - 1.1 vundzeni hinkwabyo bya mahungu ya matsalwa lama ya kandziyisiwaka;
  - 1.2 vundzeni hinkwabyo bya mahungu lama ya humesiwaka eka website leyi tirhisiwaka hi xirho;
  - 1.3 vundzeni hinkwabyo bya mahungu lama ya humesiwaka eka akhawunti xihangalasangunguxinghana ku nga *social media* leyi tirhisiwaka hi xirho; na
  - 1.4 vundzeni hinkwabyo bya mahungu lama ya endliwaka hi xirho eka platifomo yin'wana ni yin'wana leyi nga le ka *world wide web* (hileswo eka inthanete) kumbe fomete ya dijitali.
2. Vundzeni hinkwabyo bya mahungu lama haxiwaka hi xirho hi ndlela yin'we kumbe to tala eka tiplatifomo leti nga vuriwa eka 1 ya fanele ku fambisana na Khodi, hambiloko vundzeni bya mahungu ya tsariwile, ya endliwe hi vhidiyo, ya rhexhodiwile leswo ma ta yingiseriwa, ya endliwe swifaniso kumbe muxaka un'wana na un'wana.
3. Swirho swi fanele ku tiyisekisa leswaku loko swi avelana hi mahungu lama nga endliwa hi vanhu van'wana eka tiakhawunti ta vona eka xihangalasangunguxinghana ku nga social media (xikombiso, hi ku rhumela nakambe mahungu yo huma eka un'wana hi Twitter) swi endla tano hi ndlela leyi fambisana na Khodi leyi.
4. Swirho swi fanele ku tiendlela tipholisi ta swona ya xihangalasangunguxinghana (social media) hi ku leteriwa hi Khodi leyi.

Ndzima 1: VUNDZENI BYA MAHUNGU LAMA YA HUMESIWAKA HI MIDIYA NA MIGINGIRIKO

1. Ku hlengeleta na ku vika mahungu

va midiya va ta endla leswi landzaka:

- 1.1 va ta xiya leswaku va vika mahungu hi ntiyiso, hi ku kongoma na hi vululami;
- 1.2 va ta vika mahungu hi ku ya hi xiyimo na hi ndlela leyi ringanaku, handle ka ku suka entiyisweni wa mhaka hi vomu kumbe hi ku honisa hikwalaho ka ku soholota, ku hundzeleta swilo kumbe vika mahungu hi ndlela leyi hoxeke, ku siyiwa ka mintiyiso yin'wana ya mahungu, kumbe ku endla nkomiso;
- 1.3 va ta vika ntsena leswi ku nga va na xivangelo lexi twalaka leswaku i ntiyiso wa mhaka; mavonelo, swihehlo, mavarivari kumbe ku anakanyela ku fanele ku vikiwa tanihi sweswo hi ndlela leyi nga rivaleni;

1.4 va ta kuma mahungu hi ndlela ya nawu, hi vutshembeki na hi vululami, handle ka loko swi vuyerisa xichava ku endla hi ndlela yin'wana;

1.5 va ta tirhisa vuxokoxoko bya munhu hi yexe hi swikongomelo swa ku tsala mahungu ntsena;

1.6 va ta titivisa tanihi va mahungu, handle ka loko swi vuyerisa xichava kumbe ku hlayiseka ka xona;

1.7 va ta tiyisekisa ku kongoma na vuntiyiso bya hungu leri kanakanisaka, loko swi endleka no tirheka tano; loko swi nga endleki, leswi swi fanele ku hlamuseriwa tano;

1.8 va ta lava, loko swi endleka no tirheka tano, mavonelo ya loyi ku vikiwaka hi yena hi mavikelo ya vusori emahlweni ka ku haxiwa ka mahungu, handle ka loko va nga siveriwa ku vika, kumbe ku onhiwa vumbhoni, kumbe vanhu lava nga swihlovo swa mahungu va chavisiwa. Loyi ku vikiwaka hi yena u fanele ku nyiketwa nkarhi lowu faneleke leswaku a angula; loko ku nga kumeki uanguri, leswi swi ta fanela ku hlamuseriwa tano;

1.9 va ta hlamusela loko xiviko xi endliwe hi ku pfumala vuvokoxoko lebyi eneleke, na ku engetela loko vuxokoxoko lebyintshwa byi kumeka;

1.10 va ta lulamisa loko ku ve na ku vika hi vuxokoxoko lebyi hoxekeke kumbe nhlamulo hi ku haxa hi xihatla na hi ndlela leyi vonakaku kahle ku tisola, ku lulamisa, nhlamuselo kumbe ku kombela ndzivalelo hinkwako laha mahungu ya le ku sunguleni ma nga haxiwa kona, ku fana na website ya xirho, tiakhawunti ta xihangalasangunguxinghana kumbe eka platifomo yin'wana ya inthanete; na ku tiyisekisa leswaku mutsari un'wana na un'wana wa mahungu kumbe frilansara loyi a nga thoriwa hi vona loyi a nga avelana hi mahungu eka tiakhawunti ta munhu hi yexe ta xihangalasangunguxinghana na yena a avelana hi ku tisola, ku lulamisa, ku hlamusela kumbe ku kombela ndzivalelo loku fambisanaka na mahungu yalawo eka tiakhawunti ta munhu hi yexe ta xihangalasangunguxinghana;

1.11 va ta kombisa hi ndlela leyi vonakaku swinene laha mahungu ma nga haxiwa eka inthanete ma lulamisiwa kumbe ku kombela ndzivalelo kumbe ku tisola ka haxiwa. Swi nga endleka mahungu ya le kusunguleni ya ha ya emahlweni ku kumeka eka inthanete kambe linki ya ku lulamisa, ku tisola kumbe ku kombela ndzivalelo yi fanele yi katsiwa eka muxaka un'wana na un'wana wa mahungu lama ya ha kumekaku eka inthanete;

1.12 va mahungu a va boheki ku susa mahungu man'wana na man'wana lama ya nga onhaki vito na swona ya ri enawini; na

1.13 ku nga kopi.

2. Ku Tiyimela na ku kwetlembetana ka swilaveko (Conflict of Interest)

Va midiya va ta endla leswi landzaka:

2.1 va nga pfumeleri nsusumeto hi swa timali, tipolitiki, kumbe swilaveko swin'wana leswi swi nga ri ku swa xiprofexinara ku kucetela mavikelo na ku papalata kwetlembetano wa swilaveko (conflict of interest) na ku katsa na matirhelo lama ya nga endlaka vahlayi va kanakana hi ku tiyimela ka midiya na xiprofexinara xa vamaahungu;

2.2 va nge amukeli ku vuyeriwa kun'wana na kun'wana loku nga kucetelaku ku vika mahungu hi ndlela yo karhi;

2.3 va ta kombisa hi ndlela leyi nga rivaleni loko nhlngano wa le handle wu hoxe xandla eka swikoxo swa ku hlengeleta mahungu; na

2.4 va ta hambanisa hi ndlela leyi nga rivaleni mahungu ya vuhleri hi ku hambana na swinavetisi na swiendlakalo leswi seketeriweke swiponsara hi timali.

3. Xihundla, Xindzhuti na vito lerinene

Va midiya va ta endla leswi landzaka:

3.1 va ta kombisa vukheta na ku anakanyisisa etimhakeni leti katsaka vutomi bya le xihundleni bya vanhu. Mfanelo ya xihundla yi nga tluriwa hi ku vonelela leswi vuyerisaka vanhu leswi nga nawini;

3.2 va ta anakanyisisa hi ku hlawuleka hi mikhuva ya ndhavuko ya Afrika Dzonga mayelana na ku sirhelela xihundla na xindzhuti xa vanhu lava feriweke na xichavo xa vona eka lava feke, ku katsa na mayelana na vana, vadyuhari na lava lamaleke na lava kavanyetekeke emianakanyweni;

3.3 va ta kombisa vukheta na ku anakanyisisa etimhakeni leti katsaka xindzhuti na vito lerinene, leswi nga tluriwaka ntsena hi ku vonelela leswi vuyerisaka vanhu na loko:

3.3.1 mintiyiso ya mahungu lama nga vikiwa ya ri ntiyiso kumbe ku va ntiyiso lowu eneleke; kumbe

3.3.2 swiviko swi fikelela eka nhlamulo leyi sirheleriweke hi ku landza mintiyiso leyi ku vulavuriwaka hi yona leyi yi nga va ku ya ntiyiso kumbe ku va na xivangelo xa ku va ntiyiso; kumbe

3.3.3 swiviko swi fikelela eka xiviko xo lulama na lexi kongomeke mafambiselo ya swa khoto, mafambiselo ya swa le Palamendhe kumbe mafambiselo ya huvo yo lava ku fana na trayibyunali kumbe foramu yin'wana yo tano; kumbe

3.3.4 loko ku ri na xivangelo lexi twalaka leswaku vuxokoxoko byi fambisiwa hikuva byi lulamiseriwe ku fambisana na misinya leyi amukelekaku ya mafambiselo ya swa matikhomelo ya vutsari bya mahungu; kumbe

3.3.5 atikili a yi ri ya, kumbe ku va xiyenge xa vuxokoxoko bya xiviko lexi nga voyamelangiku etlhelo ro karhi eka nkwetlembetano laha loyi a vilelaka a a ri xiyenge xa xona;

3.4 ku ka ku nga boxiwi vanhu lava pfinyiweke, lava nga xanisiwa hi madzolonga ya swa masangu loku katsaka ku chavisiwa no karhatiwa* kumbe ku paluxa xiyimo xa vanhu xa HIV / AIDS handle ka mpfumelelo wa vona na, le ka xiyimo xa vana, handle ka vahlayisi va vona va le nawini kumbe munhu lonkulu loyi a fanaka loyi a nga na vutihlamuleri na ku huma eka n'wana (hi ku vonelela ku cincacınca ka vuswikoti bya n'wana), na loko vumbhoni bya leswi vuyerisaka vanhu byi ri kona, naswona leswi nga ta vuyerisa n'wana.

3.5 ku paluxa ntsena vutivi lebyi eneleke hi munhu hi yexe ku tivisa hi munhu loyi ku vikiwaka hi yena hikuva vuxokoxoko byin'wana, ku fana na tiadirese, swi nga kotisa van'wana ku kavanyeta xihundla xa vona na vuhlayiseki, naswona ku paluxa loku ku nga endliwa ntsena loko ku ta vuyerisa vanhu.

* *Nhlangano wa rihanyo wa misava hinkwayo ku nga World Health Organisation exikarhi ka swilo swin'wana wu hlamusela ku xanisiwa hi swa masangu hi ndlela leyi landzelaka: "Ku xanisiwa hi swa masangu swi katsa swiendlo leswi sukelaka eka ku xanisiwa hi marito ku ya eka ku pfinyiwa hi nxungeto, na mixaka yo hambana-hambana ya nsindziso, ku sukela eka ntshikelelo na nxungeto eka vanhu na ku chavisiwa hi ku biwa..."*

4. Ku sirhelela vutivi

Swirho swa va midiya swi ta endla leswi landzaka:

4.1 ku teka magoza lama faneleke ku tiyisekisa leswaku vuxokoxoko bya munhu hi yexe* ehansi ka vulawuri bya vona byi sirhelelekile eka ku tirhisiwa hi ndlela yo biha, ku lahleka na ku fikeleriwa hi lava nga pfumeleriwangiki;

4.2 ku lulamisa swihoxo leswi nga haxiwa swa vuxokoxoko bya munhu hi yexe laha munhu a kombelaka leswo byi lunghisiwa;

4.3 ku tivisa munhu kumbe vanhu lava nga khumbeka na ku teka magoza lama faneleke ku hunguta vuyelo byihi kumbe byihi bya xihlawuhlawu laha ku soriwaka hi xivangelo lexi twalaka leswaku munhu loyi a nga pfumeleriwangiki a nga ha va a kote ku fikelela vuxokoxoko bya munhu hi yexe lebyi nga khomiwa hi va midiya;

4.4. ku tirhisa na ku paluxa vuxokoxoko bya munhu hi yexe ntsena hi swikongomelo swa vutsari bya mahungu.

* *"Vuxokoxoko bya munhu hi yexe" byi hlamuseriwa hi ndlela leyi landzelaka eka Xiyenge xa 1 xa nawu wa nsirhelelo wa vuxokoxoko bya munhu hi yexe ku nga Protection of Personal Information, Nawu 4 wa 2013: "Vuxokoxoko bya munhu hi yexe" byi vula vuxokoxoko lebyi fambisanaka na munhu loyi a nga tivisiwa, a hanyaka, ku nga munhu wa ntumbuluko, naswona laha swi tirhaku kona, munhu loyi a nga tiviwaka, leswi tekiwaka tanihi munhu eka nawu (juristic person), ku katsa kambe ku nga ri ntsena eka (a) vuxokoxoko hi muvala, rimbewu, ku va wanuna kumbe wa nsati, ku va na khwiri, xiyimo xa vukati, tiko, rixaka kumbe vanhu lava u humaka ka vona, muhlovo, voyamelo bya rimbewu, malembe, rihanyo ra miri kumbe miehleketo, ku hanya kahle, vulamari, vugandzeri, ripfalo, swikholelwa, ndhavuko, ririmi na ku tswariwa ka munhu; (b) vuxokoxoko byo fambelana na dyondzo, kumbe vutshunguri, timali, matimu ya vugevenga kumbe ya ntirho; (c) nomboro yihhi kumbe yihhi ya ku titivisa, mfungho, adirese ya e-mail, adirese ya laha munhu a tshamaka kona, nomboro ya riqingho, vuxokoxoko bya laha munhu a tshamaka kona, ku titivisa ka munhu eka internet kumbe ntirho wun'wana lowu nga nyikiwa munhu; (d) vuxokoxoko bya bayometriki; (e) miehleketo ya munhu hi yexe, mavonelo kumbe leswi a swi rhandzhaka (f) matsalwa lama nga rhumeriwa hi munhu ya le xihundleni kumbe matsalwa man'wana lama ya nga paluxaku vundzeni bya laha matsalwa ya sukaku kona; (g) mavonelo na miehleketo ya munhu un'wana hi munhu wun'wana; na (h) vito ra munhu loko ri humelela na vuxokoxoko byin'wana lebyi fambisanaku na munhu hi yexe hi munhu kumbe loko ku paluxiwa ka vito hi roxe swi nga paluxa vuxokoxoko hi munhu yoloye.*

5. Xihlawuhlawu na Mbulavulo wa Rivengo

Va midiya va ta endla leswi landzaka:

5.1 va ta papalata mavulavulelo lama kombisaka xihlawuhlawu kumbe ku tsongahata vanhu hi nhlonge, rimbewu, ku va wanuna kumbe wansati, ku va na khwiri, xiyimo xa vukati, vupfo byo karhi bya vanhu, muhlovo, voyamelo hi swa rimbewu, vugandzeri, ripfumelo, swikhholwa, ndhavuko, ririmi, na ku tswariwa ka munhu, kumbe swiyimo swo karhi na ku ka va nga vulavuri hi swiyimo swo tano hi ndlela ya xihlawuhlawu kumbe ku poyila – naswona va ta vula leswi nga laha henhla ntsena loko swi fambisana na mhaka leyi nga vikiwa, na loko swi ta vuyerisa vanhu; na

5.2 ku ringananisa mfanelo ya vona na ntirho wa ku vika na ku hlamula eka timhaka hinkwato ta le nawini leti vuyerisaka vanhu ku lwisana na xiboho xa ku ka va nga haxi swiviko leswi fikelelaka eka ku kucetela nyimpi, ku hlohlotela madzolonga lama nga endlekaka hi xihatla kumbe mbulavulo wa rivengo – ku nga ku hlohlotela rivengo leri nga seketeriwa eka nhlonge, rixaka, rimbewu kumbe vugandzeri, naswona sweswo swi endla nkucetelo wa ku vanga ku vavisa.

6. Vuhlohloteri

Va midiya va nga hlohlotela swinene mavonelo ya vona eka tinhloko-mhaka leti pfuxaka nkwetlembetano, ntsena loko va hambanisa hi ndlela leyi nga rivaleni ntiyiso na mavonelo, naswona va nga kanganyisi kumbe ku sivela kumbe ku soholota mintiyiso leyi faneleke.

7. Nhlamulo leyi Sirheleriweke

7.1 Va midiya va ta va na mfanelo ya ku hlamula kumbe ku sola swiendlo kumbe magoza wahi na wahi loko leswi swi vuyerisa vanhu; na

7.2 Ku hlamula kumbe ku sola ku sirheleriwile hambi ku tlula mpimo, ku nga lulamangiki, ku nga ringanani, ku hundzeleta kumbe ku ri na xihlawuhlawu, ntsena loko ku nga endliwi hi vuhomboloki, ku ri eka mhaka leyi vuyerisaka vanhu, na swona ku vonelela mintiyiso hinkwayo leyi yi nga ntiyiso kumbe ku vonaka yi ri ya ntiyiso, na loku nga vekiwa hi ndlela yo kombisa kahle ku va ku ri nhlamulo.

8. Vana

Hi ku pfumelelana na Xiyenge 28.2 xa Nawunkulu wa Timfanelo* va midiya va ta endla leswi landzaka:

8.1 va ta kombisa vukheta no anakanyisisa loko va vika hi vana**. Loko ku ri na ku kanakana leswaku swiviko swi nga vavisa n'wana wo karhi, a ku nge he vi na mbularisano na yena, ku tekiwa swifaniso kumbe ku tivisiwa handle ka mpfumelelo wa muhlayisi wa n'wana wa le nawini kumbe munhu lonkulu loyi a nga na vutihlamuleri eka n'wana xikan'we na n'wana (hi ku anakanyisisa hi vuswikoti bya n'wana lebyi cincaka); na ku va na vumbhoni bya ku vuyerisa ka vanhu;

8.2 va nga ka va nga haxi swifaniso swa vana swa ta masangu***; na

8.3 ku ka va nga boxi vana lava ku nga va mahlonga ya ku xanisiwa, ku tirhisiwa hi ndlela yo biha kumbe ku hlaseriwa, kumbe lava nga hehliwa hi vugevenga kumbe va kumekeke va ri na nandzu

wa vugevenga, handle ka mpfumelelo wa vahlayisi va vona va le nawini (kumbe munhu lonkulu loyi a nga na vutihlamuleri eka n'wana) xikan'we na n'wana (hi ku anakanyisisa hi ku cinca ka vuswikoti bya n'wana), laha ku nga na vumbhoni bya ku vuyerisa vanhu naswona swi ta vuyerisa n'wana.

* *Xiyenge xa 28.2 xa Nawunkulu wa Timfanelo eka Vumbiwa ra Afrika Dzonga xi ri: "Ku vuyeriwa ka n'wana i swa nkoka ngopfu emhakeni yin'wana na yin'wana mayelana na nwana."*

** *"N'wana" i munhu loyi a nga le hansi ka malembe ya 18.*

*** *Swifaniso swo kombisa vana hi swa masangu, swi hlamuseriwa eNawini wa swa Tifilimi na vuhaxi byo tsariwa ku nga Film and Publication Act, tanihi: "Xifaniso xin'wana na xin'wana kumbe nhlamuselo yin'wana na yin'wana ya munhu, wa xiviri kumbe loku encenyetaka munhu, loku nga vumbiwa hambu ku ri hi ndlela ya njhani, loyi a nga kumbe a nga kombisiwa a ri, ehansi ka malembe ya 18, ku kombisa munhu yoloye hi ku kongoma a endla swa masangu; a kombisiwe hi ku kongoma ka swirho swa mbeleko; ku endla kumbe ku pfuna munhu un'wana ku endla swa masangu, ku avanyisiwa hi ku ya hi mongo, ku ri na xikongomelo-nkulu, xa ku pfluxa ku navela ka swa masangu eka lava swi endleriweke vona kumbe ku kombisa kumbe ku hlamusela miri kumbe swirho swa miri swa munhu hi ndlela kumbe xiyimo lexi, ku ya hi mongo, xi vulaka ku xanisiwa hi swa masangu."*

9. Madzolonga, Swifaniso leswi Kombaka hi ndlela leyi nga rivaleni

Va midiya va ta endla leswi landzaka:

9.1 va ta tirha hi vukheta lebyi faneleke na vutihlamuleri loko va vika swiendlakalo swa tihanyi, madzolonga na ku xaniseka;

9.2 va nge pfumeleri, ku hangalasa, ku yisa emahlweni kumbe ku kombisa hi ndlela leyinene madzolonga kumbe ku tikhoma loku nga riki enawini; na

9.3 va ta papalata ku kombisa vugevenga lebyi nga na madzolonga kumbe madzolonga man'wana kumbe swa masangu leswi kombisiwaka hi ku kongoma, handle ka loko ku vuyerisa vanhu hi ndlela yin'wana – eka xiyimo lexi ku fanele ku va na xitsundzuxo hi ndlela leyi vonakalaka leswaku vuxokoxoko lebyi byi na xifaniso lexi nga ri ku lexinene ku kombisiwa eka van'wana ku fana na vana.

10. Tinhloko-mhaka, Tinhlamuselo ta Swifaniso, Tiphowustara, Swifaniso na Vhidiyo / leswi Rhekhodiweke ku yingiseriwa

10.1 Tinhloko-mhaka, tinhlamuselo ta swifaniso na tiphowustara a swi fanelanga ku hambukisa vanhu naswona swi ta kombisiwa hi ndlela leyi faneleke ya vuxokoxoko bya xiviko kumbe xifaniso lexi ku vulavuriwaka hi xona; na

10.2 Swifaniso na vhidiyo / leswi rhekhodiweke ku yingiseriwa a swi fanelanga ku kanganyisa kumbe ku hambukisa kumbe ku cinca-cinciwa leswaku swi va tano.

11. Swihlovo swa Xihundla na leswi nga Tiviwiki vupfo bya swona

Va midiya va ta endla leswi landzaka:

11.1 va ta sirhelela swihlovo swa xihundla swa vuxokoxoko – ku sirhelela swihlovo i nsinya wa xiseketelo wo sungula etikweni ra xidemokrasi na leri nga ntshunxeka;

11.2 va ta papalata ku tirhisa swihlovo leswi nga tiviwiki handle ka loko ku nga ri na ndlela yin'wana ya ku tirha hi xitori, naswona va ta tiyisekisa ku nyiketela hi vumbhoni bya ku seketela vuxokoxoko byelebyo; na

11.3 va nge haxi vuxokoxoko lebyi vumbaka ku tshoviwa ka xihundla, handle ka loko leswi swi vuyerisa vanhu.

12. Ku Hakelela vutivi

Va midiya va ta papalata vuhaxi bya mahungu lebyi nga ri ku kahle laha lava nyikelaka hi vumbhoni va nga hakeriwa ku endla leswaku va nyiketela hi mahungu, ngopfu loko ku ri swigevenga – handle ka loko swiviko leswi nga ta haxiwa swi ta vuyerisa vanhu naswona ku hakela swi fanerile leswaku leswi swi endlwa.

Ndzima 2: MAHUNGU LAMA ENDLIWEKE HI MUTIRHISI NA MIGINGIRIKO*

13. Minsinya

Va midiya:

13.1 a va boheki ku pimanisa kumbe nxopelo wa mahungu hinkwawo lama endlwaka hi mutirhisi ku nga user-generated content (UGC) emahlweni ka loko va ma humesa;

13.2 va ta va na Pholisi ya UGC, leyi fambisanaka na Vumbiwa ra Riphabiliki ra Afrika Dzonga, ku lawula ku pimanisa na/kumbe ku susiwa ka UGC kumbe phrofayili ya mutirhisi;

13.3 va nga susa UGC yin'wana na yin'wana kumbe phrofayili ya mutirhisi ku fambisana na pholisi ya vona;

13.4 va fanele ku endla pholisi ya vona yi kumeka eka vanhu na ku kombisa hi ndlela leyi nga rivaleni:

13.4.1 fambiselo ra ku pfumeleriwa, loko ri ri kona, leri vatirhisi va faneleke ku ri landzelela, swin'we na swiyimo na swipimelo, swiyimo na swiga swa ku amukela ku lahlekeriwa hi nkarhi wa fambiselo ra ku tsarisa ro tano;

13.4.2 mahungu lama nga ta yirisiwa; na

13.4.3 ndlela leyi vanhu va nga ta va tivisa hi yona mahungu lama ya siveriweke;

13.5 na laha swi tirhekaku, ku endla xitiviso eka tiplatifomo ku tshikisa ku rhumela mahungu lama nga yirisiwa.

13.6 na ku tivisa vanhu leswaku UGC yi rhumeriwa hi vatirhisi hi ku kongoma, naswona leswaku a yi kombisi mavonelo ya vona;

13.7 va ta khutaza vatirhisi ku vika mahungu lama nga lwisaniku na leswi nga le ka pholisi ya vona; na

13.8 ku lawula ngopfu hi vukheta tiforamu leti nga le ka inthanete leti kongomisiweke eka vana.

14. Mahungu lama Yirisiweke

Xiviko xi va lexi yirisiwaku loko ku hlamuseriwe hi ndlela leyi nga rivaleni leswaku a xi pfumeleriwanga hi ku landza Pholisi ya UGC, naswona eka Xiyenge 5.2 xa Khodi leyi (lexi kongomisiweke eka Xiyenge 16 xa Nawunkulu wa Timfanelo, naswona xi tlula xin'wana na xin'wana lexi hambaneke na leswi swi nga le ka pholisi ya UGC).

15. Ku ti sirhelela

15.1 I ku ti sirhelela ka va midiya ku kombisa leswaku a va tsalanga kumbe ku hlela mahungu lama ku nga vileriwa hi wona;

15.2 Kambe, loko loyi a vilelaka a rhumela xitiviso lexi tsariweke eka va midiya vo karhi, a boxa hungu leri n'wi karhataka, a hlamusela hi ku kongoma laha ri nga rhumeriwa kona, na ku nyika xivangelo leswaku hikokwalaho ka yini ri yirisiwile (languta Xiga 14); va midiya kutani va fanele ku nga ha va ku endla leswi landzaka:

15.2.1 ku susa UGC leyi khumbekaka hi xihatla hi laha swi kotekaka na ku tivisa muvileri hi ku endla tano; kumbe

15.2.2 ku teka xiboho xa ku nga susi UGC na ku tivisa muvileri hi ku endla tano. Emhakeni leyi yo hetelela, muvileri a nga vilela eka Mutirheli wa Swivilelo ku nga Press Ombud wa swa va Mahungu, loyi a nga ta teka mhaka leyi onge UGC yi rhumeriwe hi xirho hi xoxe.

* Xiyenge lexi xi tirha loko xivilelo xi tisiwa ku langutana na xirho mayelana na tinhlamulo na mahungu lama nga rhumeriwa hi vatirhisi eka tiplatifomo hinkwato leti lawuriwaka na laha ku nga hangalasiwa mahungu ya vona kona.

MAKUMU

DISCLAIMER:

This is a Tsonga translation of the English version adopted by the Press Council. If there are any discrepancies, the English version will have preference.